Ніч. Електричні ліхтарі, як парубки, моргають на молоді тополі, милуються, грають світлом на біло-зеленому листі...

І сміються, переливаючись метеорами, зорі з безодні небесної...

— З-з-уй...— бба-х-х!..

Над мільйонним сонним городом свище гарматне ядро: жахливий, пронизуючий свист. На вулицях тихо-тихо; десь недалеко горить, як свічка, маленька крамниця, вітер помалу підлизує своїми червоно-жовтими язиками іскри, крутить незадоволено полум’я по тонких балках і, як звір, важко дише і — перескакує до нової жертви — зеленого штахету...

По радіо з першого на четвертий поверх пролунало:

— Б’ють по вокзалу?!

— Летять через нас! Через нас, чуєте?!

— Краще кажіть, бо не чу... Де горить?..

Настала невеличка тиша.

І, сміючись, як молодість, покотились серед молочного туману ранку нервові звуки піаніно: рішучі, буйні, повстанчі...

— До бою, сильні!

— Назустріч смерті! — співає кожний акорд.

...Востаннє гукнула гармата, а ядро прорізало туман ранку і розсипалось кульками-намистом на мокрих тротуарах.

Коло сірого забору затанцювали довгою стрічкою тіні, прищулились, коли...

— За-ля-ж!

— Та-та-та...— зацокотів глухо "Maxim", кулі засвистіли по довгих мовчазних вулицях, цокнулись у кам’яні стіни домів і...

Похмурий, жовтогарячий ранок... зустрів чубатих січовиків.

Ранком прокинувся заляканий, трусливий двоногий звірок і — до центру города: біжить, штовхає, лізе в бите скло, а на обличчі в нього грає радість...

О, він так любить політичні перевороти! Головне — тепле місце в господі нового пана: він — вічний міщанин.

Поспішають ці двоногі хижачки до Хрещатого Яру, бо там... цілуються брати росіяни з українцями...

— Слава, ура!..

Посипались перед чорною, загорілою кіннотою білі троянди:

— Нашим оборонцям! — ніжний, тендітний голос.

— Ай-ла!

Злякано шарахнувся на тротуар двоногий звір і — очі до неба:

— Цок-цок-цок-цок-пах-пах!

Низько літає аероплан і лякає зотлілу душу міщанина порожніми...

— Ура-а-а, русскій флаг!

Біжать, животи трясуться, підборідок корчиться в блаженно-радісну посмішку... Квітами, гіллячками засипають.

— Ах, какая прєлєсть: офіцер, такой нєжний, молоденькій...

Дві кирпаті дами пруться на шию і кричать: "Русскій флаг, добровольческая армія!"

Кругом гудуть церковні дзвони, змішані з гамом цього свята панського, а...

— "Аполло"[1] опять будет,— помніш, Манька, Анісімова,— Грозний, серйозний...

— "Ще не вмерла..." Слава, слава!

— Офіцер, Шурка, єслі мучіт, так і монєту гоніт...

— Оні, знаєш, хорошєнькіх...

Радісно-схвильовано шепнеться товар: покупці прибули!

"Folie nuit" — одчинено: славний, пане-отамане, куточок, душа споч... ліворуч.

Січовик вартує. Суворий, завзятий, з "крівавого фронту" — обличчя задумливе, посміхається, а брови... легко... з презирством до панської слинявої юрби — розходяться... Грає таємна посмішка.

— Півтора місяця немає переміни білизни.

— Розумієте, "панянки" починають ся турбувати!..

І посміхнулась Зелена Буковина в подертій, пошматованій австрійській шинелі, сіреньких штанцях, картузику і чорній-чорній потлілій сорочці з "панянками"...

Квітки сиплються, цим потлілим сорочкам трошки боязко:

— Вони чужі, то й!..

Ритмічним кроком іде офіцерська рота; блищать на сонці золоті погони, дзенькають шпори, а в такт шпорам дзенькає, грає панська душа, радіє...

Золоті погони сліплять очі, радують виснажену душу і хвилюють-хвилюють дрібненькі почуття...

— Лясь, лясь!

Праворуч товста жандармська морда б’є якогось грішнонещасного чиновника:

— Лєзєш, арестант!

— Да здравствует Кієв — мать городов русскіх!

— Долой жидов!

Повіяв легенький вітер, і покотилося Хрещатим Яром зле, звірюче: "Жиди..."

Йшла російська патріотична маніфестація.

Попереду бігли з прапорцями якісь гімназиста, гостро розглядали юрбу і гукали: "Долой, долой!.."

Загув, захвилювався Хрещатий Яр і сірими стінами покотив страсть юрби до дніпрових хвиль.

Легко, безжурно ляскав хвилями Дніпро, прорізував старий нові напрямки, розмовляв з соромливою шилягою і — кожною хвилею — вперед, вперед...

А сонце математично лило електрику на зубаті кам’яні городи, чорно-сиві степи... ой, хороше цілувало кучері Дніпра — хвилі...

Одна людська маса безупинно боролась і ревла.

На улиці шматок людського м’яса і дві невеличкі калюжі крові.

— Кро-ком — руш!

Хтось хапливо посковзнувся, а шматок м’яса, як стара підошва, притрушений сірим пилом улиці, одскочив в колію...

— Долой українській флаг! Нємєцкая видумка!

— Русская, добровольческая...

— Царського прапора не треба!

— Рви його! Чорна сотня...

Лайка.

В повітрі почали робити гімнастику волосаті руки.

Буде бій.

— Гей-ло! Прапор зняти! Ми бились за Україну... знять!..

Клацнули затвори рушниць, і майнула патріотична юрба з майдану; тільки Зелена Буковина в сірій австрійській шинелі, як Христос на муках, заціпила рішуче рушницю до бою...

— "Не пора, не пора",— хрипло затяг якийсь патріотичний голос, далі урвався...

— Гр-грр...

На майдані, за шматок людського тіла, притрушеного пилом і облитого червоною кров’ю, зчепились в боротьбі дві чорно-біластих собаки: лютих, голодних...

Січовик прицілився: постріл — і все змішалось, затанцювало, завило...

Десь прожогом пролетіла кавалерія...

— По ескадро-ну!

Жахливий крик. Тікають, давлять... коні стають дибки, а за обгорілим зеленим штахетом нервово цокотить кулемет — і строчить-строчить...

— Зз-уй! — з вокзалу свище на залиті вечірнім сонцем бані Софії гарматне ядро...

— Гу-ой-уй!

Обмережалось над Печерським небо червоно-сизим полум’ям, а шестидюймовий — назад і клюкнув носом в зелено-червоні огники семафора.

Поважно, рішуче, як кобець, гукнула з-за Дніпра троєкутним боєм більшовицька артилерія: засміялась червоними поділками залізна птиця над жахом мільйонного города вічних міщан...

— А-а?! З-з-за Дніпра?..

І застигла од жаху блаженно-радісна посмішка на обличчі панському, закам’яніла,— тільки підборідок кривий і досі трясеться й корчиться од несподіванки, як у божевільних...

1921

[1] Театр-вар’єте у дореволюційному Києві.